

مکان‌گزینی ابنیه انتظامی با رویکرد پدافند غیرعامل در مهدیشهر

بهروز ارسطو^۱، سید علیرضا هاشمی^۲

چکیده

مکان‌یابی تاسیساتی که بر اساس مطالعات آمایش سرزمینی و دفاعی انجام گیرد، می‌تواند به صورت طبیعی نقش بسزایی در پدافند غیرعامل ایفا نماید. در واقع استفاده بهینه از پتانسیل‌های منطقه‌ای و طبیعی می‌تواند تاثیر بسزایی در کاهش خطرات ناشی از انواع تهدیدات به همراه داشته باشد. مکان‌یابی یک فرآیند پیچیده بوده که در آن طیف وسیعی از فاکتورها و معیارها جهت تعیین مکان مناسب برای یک کاربرد خاص لحاظ می‌گردد. در گذشته ماهیت مکان‌یابی اغلب براساس دو معیار فنی و اقتصادی شکل می‌گرفت و امروزه با توجه به گسترش علوم و افزایش حساسیت‌ها به ویژه در زمینه عوامل زیست‌محیطی، برای مکان‌یابی انواع تاسیسات می‌بایست صدها عامل مختلف به طور همزمان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. این پژوهش با هدف تعیین مناطق امن با ملاحظات پدافند غیرعامل انجام شده است و پس از مطالعه ویژگی‌های طبیعی و انسانی منطقه مورد مطالعه، عوامل موثر در مکان‌یابی مناطق امن مشخص شد، سپس معیارهای موثر با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) مقایسه و وزن دهی شد و با استفاده از (GIS) طبقات و حریم معیارها در منطقه انجام و در نهایت با تلفیق لایه‌ها مناطق با وضعیت کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب مشخص شدند. براساس ماتریس‌های مقایسه‌ای (AHP) عامل طبیعی فاصله از گسلها دارای بیشترین وزن و فاصله از مناطق مسکونی پس از آن قرار می‌گیرد. همچنین نقشه تلفیقی نشان می‌دهد که منطقه پایکوهی در نزدیکی جاده‌ها و خطوط ارتباطی مناسبترین مناطق برای احداث مناطق امن هستند.

واژگان کلیدی: مکان‌یابی ابنیه انتظامی، پدافند غیرعامل، تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)

^۱ دانشجوی دکتری، کارشناس ارشد پژوهشی مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام سمنان beharas2@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد استانداری سمنان

مقدمه

پدافند غیرعامل، مجموعه اقداماتی است که بدون استفاده از سلاح و تجهیزات نظامی در برابر تهدیدات و حوادث غیرطبیعی اندیشیده و اجرا می‌شود و هدف از آن کاهش آسیب پذیری کشور در برابر تهدیدات احتمالی است. این موضوع در سه حوزه استراتژیک و دفاعی (شامل مراکز فرماندهی و تأسیسات مهم و حیاتی)، حوزه فنی و تکنولوژیک (شامل پیش‌بینی‌های دفاعی در شهرسازی) و حوزه انسانی (شامل مناطق و مکان‌هایی که با مردم سر و کار دارند و باید در برابر تهدیدات محافظت گردند)، تعریف و تقسیم شده است. (اسماعیل‌پور گنجی، حسین، ۱۳۸۷، ص ۲۵). یکی از اقدامات اساسی و عمده در بحث پدافند غیرعامل برای مخفی ماندن و در تیررس نبودن تأسیسات نظامی - صنعتی و مراکز مهم حیاتی، انتخاب محل مناسب برای آنها می‌باشد. در واقع مکان‌یابی (site selection)، مجموعه مطالعات و اقداماتی است که در جهت انتخاب نقطه‌ای با ضریب امنیت مکانی بالا به منظور حفظ و سلامت تأسیسات حساس انجام می‌گیرد تا میزان هر گونه آسیب و در نتیجه اختلال، وقفه و تلفات پس از آن به حداقل ممکن تقلیل یابد (نشریه پیام بحران - شماره ۱۵ - ص ۱۳). لذا تا آنجا که ممکن است باید از ایجاد تأسیسات حیاتی و حساس در دشت‌های مسطح یا نسبتاً هموار اجتناب کرد، زیرا تأسیسات احداث شده در چنین محل‌هایی را نمی‌توان از دید دشمن مخفی کرد. ایجاد تأسیسات حیاتی و حساس در کنار بزرگراهها، جاده‌های اصلی، کنار سواحل دریا، رودخانه‌ها و نزدیکی مرزها موجب سهولت شناسایی و هدف‌یابی آسان آنها توسط دشمن می‌گردد. بعلاوه یکی از اهداف تعیین شده در علم مکان‌یابی، حداکثر سازی پراکندگی است. از سویی دیگر تسهیلاتی که بر اساس اصول پدافند غیرعامل باید نسبت به یکدیگر پراکنده شوند، باید در مکان

هایی استقرار یابند که بتوانند مأموریت خود را به درستی انجام دهند و ضریب خطای آنها کاهش یابد. (کرباسیان، دشتی و اسداللهی، ۱۳۹۰).

مبانی نظری:

پیشگیری و رعایت تمهیدات پیشگیرانه، آماده‌سازی و مصون نمودن عوامل انسانی و انسان‌ساز در مقابل هر نوع بحرانی نشان‌دهنده تدبیر است. این موضوع در طول تاریخ هیچ‌کس از ذهن مدیران دور نمانده است. در شرایط کنونی که تعداد و نوع آسیب‌ها و بحران‌ها به شدت افزایش یافته و روز به روز در حال دگرگونی است، بنابراین ضرورت مذاقه در خصوص موضوع پدافند عامل کاری است بس هوشمندانه.

پدافند به معنی حفظ جان مردم، تضمین امنیت افراد، صیانت از تمامیت ارضی و حاکمیت ملی در برابر هرگونه تجاوز است که به دو شاخه تقسیم می‌شود، پدافند عامل که بیشتر در هنگام وقوع بحران (جنگ، سیل، زلزله، شورش‌های خیابانی و ...) استعمال می‌شود. از سویی دیگر پدافند غیرعامل که بیشتر تأکید آن بروی مدیریت پیش از بحران است عبارتست از هر اقدام غیر مسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب‌پذیری نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تأسیسات، تجهیزات، اسناد و شریان‌های کشور در مقابل بحران‌هایی با عامل طبیعی و عوامل انسانی گردد (کامران، حسینی امینی و پریزادی، ۱۳۹۰).

با توجه به اهمیت پدافند غیرعامل در برنامه‌ریزی و مدیریت بافت شهری در انجام این تحقیق برای رسیدن به شناخت از وضع موجود نیاز به پاسخگویی به سوالات مختلفی هستیم که مهمترین آن می‌تواند این باشد که :

- آیا مکان‌گزینی تأسیسات و تجهیزات انتظامی با رویکرد پدافند غیرعامل هست؟

- آیا شهرستان مهدیشهر عرصه های مناسبی را برای ایجاد ابنیه انتظامی با رویکرد پدافند غیرعامل دارد؟

- چه عوامل و عناصری را می بایست در مکان یابی ابنیه انتظامی در نظر گرفت و اهمیت هرکدام چقدر است؟

مواد و روش ها

فرآیند مکان یابی یک فرآیند پیچیده بوده که در آن طیف وسیعی از فاکتورها و معیارها جهت تعیین مکان مناسب برای یک کاربرد خاص لحاظ می گردد. در انتخاب مکان مناسب جهت انتقال یا ساخت این گونه مراکز، باید در ابتدا عوامل محیطی، فنی و مهندسی دخیل در مکان یابی مطالعه و بررسی شود تا تبعات عدم مطالعه و دقت در این پارامترها مشکل ساز نگردد. در این تحقیق سعی شده با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و نیز مدل تحلیل سلسله مراتبی و تلفیق اطلاعات، مکان یابی صحیح و علمی در زمینه مناطق امن با رویکرد پدافند غیر عامل انجام پذیرد. بعد از شناسایی عوامل موثر، به کمک تکنیک تحلیل سلسله مراتبی (AHP) عوامل را از طریق اوزان حاصله اولویت بندی می نمایم.

مدل سلسله مراتبی (AHP)

اولین مرحله در این روش تبیین سلسله مراتب معیارهای موثر است به نحوی که بالاترین سطح هدف نهایی یک پروژه است تعیین شده و پس از آن تا پایین ترین سطح از کل به جز معیارها مرتب شده و ارزیابی می شوند. مقایسه دو به دو معیارها در این روش از پیچیدگی های مدل به

نحو قابل ملاحظه ای می‌کاهد زیرا تنها دو مولفه در یک زمان مورد بررسی قرار می‌گیرند که در سه مرحله انجام می‌شود :

الف) تهیه ماتریس مقایسه

ب) محاسبه وزن هر عنصر

ج) تخمین درصد اهمیت

نحوه محاسبات به شرح ذیل است : مجموع اعداد هر ستون از ماتریس مقایسات زوجی را محاسبه کرده، سپس هر عنصر ستون را بر مجموع اعداد آن ستون تقسیم می‌کنیم. ماتریس جدیدی که بدین صورت بدست می‌آید، ماتریس نرمالیزه شده نامیده می‌شود. میانگین اعداد هر سطر از ماتریس مقایسات نرمال شده را محاسبه می‌کنیم. این میانگین وزن نسبی عناصر تصمیم با سطرهای ماتریس را ارائه می‌کند. به منظور رتبه بندی گزینه های تصمیم، در این مرحله بایستی وزن نسبی هر عنصر را بدست آورد. با انجام این مرحله برای هر گزینه، مقدار وزن نهایی بدست می‌آید. سپس در خصوص نرخ سازگاری و قیاس با مقدار مجاز (۰.۱) بررسی می‌گردد. (اصغرپور، محمد جواد، ۱۳۸۵، ص ۳۰۸). معیارهای موثر در مکانیابی ابنیه انتظامی با ملاحظات پدافند غیر عامل بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی و نظرات کارشناسی :

۱- منابع آب : شامل منابع سطحی و زیر زمینی

۲- مناطق سکونتگاهی : شامل فاصله از مناطق شهری، فاصله از مناطق روستایی و فاصله از مناطق صنعتی

۳- عوامل فنی : شامل فاصله از راه های اصلی، فاصله از راه آهن و شیب و توپوگرافی زمین

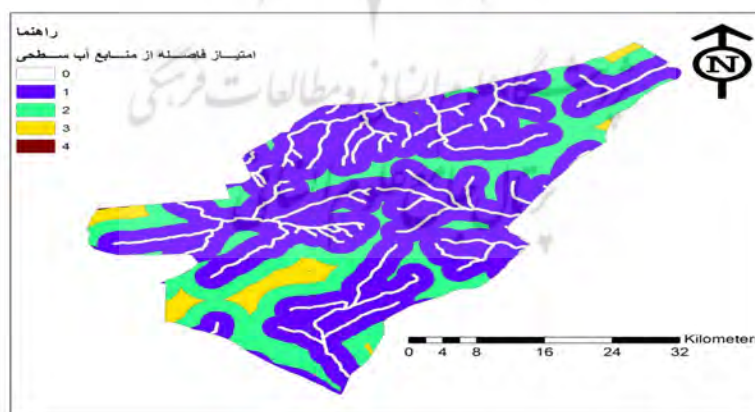
۴- عوامل زمین ساختی : شامل جنس سنگ بستر و فاصله از گسل ها

۵- عوامل زیست محیطی : شامل کاربری اراضی و پوشش گیاهی که به طور ترکیبی یک شاخص در نظر گرفته می شود.

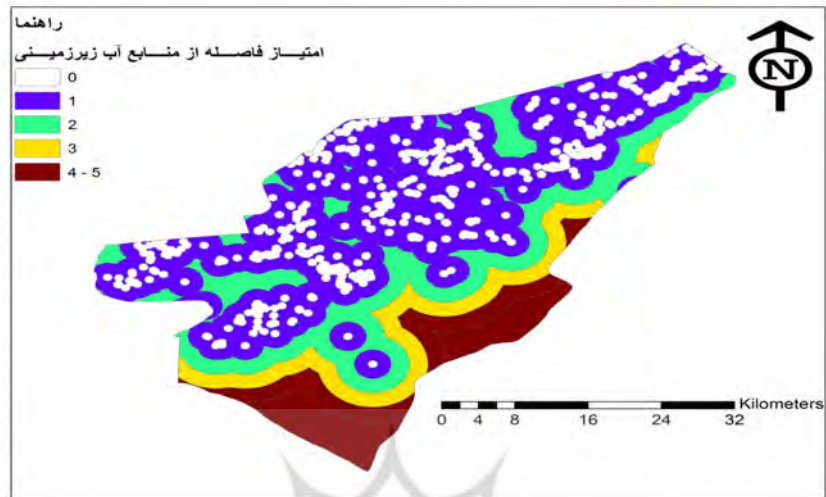
برای هر یک از عوامل بر اساس نقش آن عامل در مکان یابی طبقه بندی در نظر گرفته شد و بر اساس آن نقشه مورد نظر ترسیم شد که نمونه ای از آن را برای منابع آب در ذیل مشاهده می کنید :

جدول شماره ۱- امتیاز فاصله از منابع آب

۱	فاصله از منابع آب (سطحی)	فاصله از منابع آب (زیرزمینی)
۰۰	۰-۲۰۰	۰-۵۰۰
۱۱	۲۰۰-۲۰۰۰	۵۰۰-۲۰۰۰
۲۲	۲۰۰۰-۴۰۰۰	۲۰۰۰-۴۰۰۰
۳۳	۴۰۰۰-۶۰۰۰	۴۰۰۰-۶۰۰۰
۴۴	۶۰۰۰-۸۰۰۰	۶۰۰۰-۸۰۰۰
۵۵	بیش از ۸۰۰۰	بیش از ۸۰۰۰

نقشه شماره ۱- نقشه امتیاز فاصله از منابع آب سطحی شهرستان مهدیشهر

نقشه شماره ۲- نقشه امتیاز فاصله از منابع آب زیرزمینی شهرستان مهدیشهر

تعیین وزن واحدها در هر لایه اطلاعاتی

در این طرح از لایه‌های مختلف زمین‌شناسی شیب راه و راه آهن، کاربری اراضی، مناطق حفاظت شده، آب‌های زیرزمینی، آب‌های سطحی، گسل، محدوده شهری و مناطق مسکونی استفاده شده است. وزن واحدها در هر لایه اطلاعاتی با استناد به منابع مختلف و اعمال نظرات کارشناسی بدست آمد.

پروژه گاه علوم انسانی و مطالعات مرئی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۲- ماتریس اولیه مقایسه معیارها

معیارها	آبهای سطحی	کاربری	شیب	زمین شناسی	آبهای زیرزمینی	مناطق حفاظت شده	جاده ها	مراکز جمعیتی	گسل
آبهای سطحی	۱								
کاربری	۰.۳۳	۱							
شیب	۰.۳۳	۰.۵	۱						
زمین شناسی	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۱					
آبهای زیرزمینی	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۱	۱				
مناطق حفاظت شده	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۵	۰.۵	۱			
جاده ها و راه آهن	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۵	۰.۵	۱	۱		
شهر - روستا - صنعتی	۰.۱	۰.۲	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۵	۰.۵	۱	
گسل	۰.۱	۰.۲	۰.۲	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	۱
جمع	۲.۶۶	۳.۲۲	۲.۷۲	۳.۶۶	۲.۶۶	۲.۸۳	۱.۸۳	۱.۳۳	۱

جدول شماره ۳- ماتریس نرمال مقایسه معیارها و ضریب اهمیت

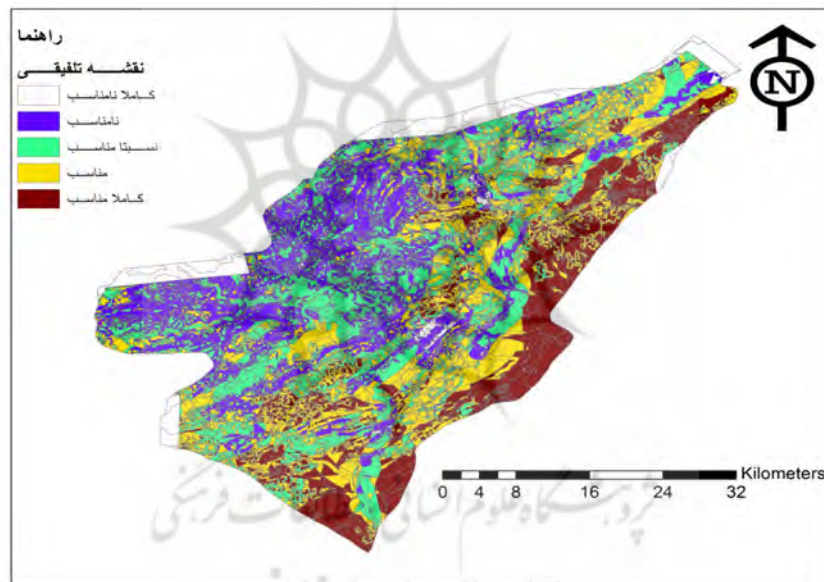
معیارها	آبهای سطحی	کاربری	شیب	زمین شناسی	آبهای زیرزمینی	مناطق حفاظت شده	جاده ها	مراکز جمعیتی	گسل	میزان اهمیت
آبهای سطحی	۰.۳۸									۰.۳۸
کاربری	۰.۱۲	۰.۳۱								۰.۴۳
شیب	۰.۱۲	۰.۱۶	۰.۳۷							۰.۶۵
زمین شناسی	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۲۷						۰.۵۷
آب های زیرزمینی	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۲۷	۰.۳۸					۰.۹۵
مناطق حفاظت شده	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۳۵				۰.۹۸
جاده ها و راه آهن	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۳۵	۰.۵۵			۱.۵۲
شهر، روستا، صنعتی	۰.۰۴	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۱۲	۰.۱۸	۰.۲۷	۰.۷۵		۱.۵۹
گسل	۰.۰۴	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۱۲	۰.۱۲	۰.۱۸	۰.۲۵	۱.۰۰	۱.۹۳
جمع	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	

بر اساس اطلاعات جداول فوق ضریب اهمیت هریک از معیارها به ترتیب ذیل مشخص شد:

- ۱- فاصله از گسل ها، ۲- فاصله از مناطق شهری، روستایی و شهرک های صنعتی، ۳- فاصله از جاده ها و راه آهن، ۴- فاصله از مناطق زیست محیطی، ۵- فاصله از آبهای زیر زمینی، ۶- شیب، ۷- زمین شناسی، ۸- کاربری اراضی، ۹- فاصله از آبهای سطحی.

تلفیق لایه ها

پس از روی هم اندازی لایه ها نقشه تلفیقی به دست آمد. پس از اعمال ضریب اهمیت بر روی هر یک از فیله‌های پایگاه داده در نهایت یک فیلد که حاصل ادغام فیله‌های ۹ گانه است به دست آمد. پس از پیوند این فیلد به نقشه، بر اساس پهنه‌های کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب طبقه‌بندی انجام شد که نتایج آن به شرح ذیل در نقشه نمایش یافته است.

نقشه شماره ۳- نقشه پهنه بندی نهایی وضعیت مناطق امن

بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی‌های بعمل آمده نتایج ذیل حاصل شد:

- شهرستان مهدیشهر با توجه به ویژگیهای جغرافیایی و تنوع اکولوژیک در آن قابلیت‌های درخور توجهی برای احداث مناطق انتظامی برای امدادسانی و تاسیسات زیربنایی دارد که این ویژگی می‌تواند در سطح استانی مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گیرد.
- در مکان‌یابی برای هر فعالیتی به ویژه پدافند غیرعامل توجه به اهداف توسعه پایدار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و عدم توجه به این مهم در درازمدت موجبات تخریب زیست‌محیطی را فراهم می‌آورد و زیان‌های آن بیش از سود آن است. در این پژوهش با منظورکردن اهداف توسعه پایدار مناطق مستعد با کمترین آسیب‌های محیطی مشخص شدند.
- مناطق پاکوهی و نواحی میانی در شهرستان مهدیشهر مناسبترین مناطق برای احداث مناطق امن با رویکرد پدافند غیرعامل است و نزدیکی این مناطق با تاسیسات زیربنایی و مسکونی نتایج مناسبی را در اختیار می‌گذارد.
- علاوه بر مکان‌یابی در پدافند غیرعامل باید به ویژگی‌های محیطی جهت استتار و هم‌رنگی با محیط توجه کرد و هر ناحیه در شهرستان می‌بایست آرایش و معماری دفاعی خاص خود را داشته باشد.
- هر چند مناطقی با وسعت محدود در شمال شهرستان حائز امتیاز کاملاً مناسب شده‌اند اما حتی المقدور باید از احداث تاسیسات حذر کرد و موجبات آسیب‌پذیری محیطی را فراهم نکرد.

پیشنهادات کاربردی

۱- با توجه به متغیر بودن عوامل موثر در مکان یابی با رویکرد پدافند غیر عامل پیشنهاد می شود بانک جامع اطلاعات مبتنی بر GIS تهیه شود و تغییرات ایجاد شده و داده ها به صورت مداوم در آن وارد شده و تغییرات رصد شده و برنامه ریزی و تصمیم گیری بر مبنای آن انجام شود .

۲- با توجه به ویژگی های ممتاز جغرافیایی استان سمنان پیشنهاد می شود مشابه این مطالعه برای سایر شهرستان ها نیز انجام شود و در سطح ملی مورد استفاده قرار گیرد.

۳- توجه به ملاحظات پدافند غیر عامل و توسعه پایدار سرلوحه برنامه ریزی های منطقه ای قرار گیرد و تصمیم گیری مبتنی بر این طرح ها باشد .

فهرست منابع

- ارسطو، بهروز (۱۳۸۸). کارآمدی GIS در پژوهش‌های زیست‌محیطی. همایش شبکه علمی محیط زیست و فناوری .
- ارسطو، بهروز (۱۳۸۸). مکان‌یابی شهرک‌های صنایع دستی استان سمنان با روش AHP. دانشگاه سمنان: همایش گردشگری اشتغال و توسعه پایدار .
- اصغریان جدی، احمد (۱۳۸۶). الزامات معمارانه در دفاع غیرعامل پایدار: دانشگاه شهید بهشتی.
- خدائیان، سعید (۱۳۶۸). ویژگی‌های کمی و کیفی حوزه رود سمنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران .
- خیرآبادی، احد و دیگران (۱۳۸۸). مکان‌یابی با ملاحظات پدافند غیرعامل. محمودآباد: همایش کاربردی سیستم اطلاعات مکانی.
- رفیعی، کبری (۱۳۸۴). تأثیر عناصر و عوامل مؤثر بر پراکنش جغرافیایی پوشش گیاهی استان سمنان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیای دانشگاه آزاد واحد مرکزی تهران.
- زیاری، یوسفعلی (۱۳۸۷). مکان‌یابی دفاتر اسناد رسمی با استفاده از روش AHP در محیط GIS (شهر سمنان)، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال اول، شماره اول.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سمنان (۱۳۸۴). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سمنان (۱۳۸۷). سالنامه آماری استان سمنان.
- سایت سازمان پدافند غیرعامل، ۱۳۸۹.

- سرور، رحیم و نادری فر، مهدی (۱۳۸۵). بررسی و تحلیل توزیع جغرافیایی مراکز آموزشی منطقه ۱۵ تهران با استفاده از GIS. فصلنامه چشم انداز جغرافیایی، شماره ۳.
- شرکت آب منطقه ای سمنان (۱۳۸۶). سایت اطلاع رسانی.
- شکیبامنش، امیر (۱۳۸۶). ملاحظات پدافند غیر عامل در تأسیسات زیربنایی شهری.
- کمیته پدافند غیرعامل وزارت آموزش و پرورش، کارگروه پژوهش و تحقیق (۱۳۸۸): مبانی، اصول و شیوه های پدافند غیرعامل، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- عباسپور نیسیانی، جمشید (۱۳۸۶). مقدمه ای بر اصول و مبانی اساسی پدافند غیرعامل، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص).
- علیجانی، بهلول و کاویانی، محمد رضا (۱۳۷۲). اصول و مبانی آب و هواشناسی، انتشارات سمت.
- علیزاده، امین (۱۳۶۷). هیدرولوژی آب های سطحی: تهران.
- کامران، حسن. حسینی امینی، حسن. پریزادی، طاهر (۱۳۹۰). تحلیل ساختارهای شهر شهریار و راهبردهای پدافند غیرعامل، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران. ۹ (۳۰): ۳۷-۵
- کرباسیان، مهدی. دشتی، مهدی. اسداللهی، احمد رضا (۱۳۹۰). مدل ترکیبی تحلیل پوششی داده ها و مکان یابی تسهیلات حساس با ملاحظه اصل پراکندگی. مجله علمی-پژوهش علوم و فناوری های پدافند غیر عامل. ۲ (۳): ۱۶۷-۱۶۱
- گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان سمنان، (۱۳۸۵).
- مدیریت بازرسی سازمان صنایع دفاع (۱۳۸۶). کلیاتی پیرامون پدافند غیر عامل.

- محمود زاده، امیر و پیراسته، سعید (۱۳۸۸). آشنایی با مفاهیم مدیریت بحران، انتشارات علم آفرین.
- موحدی نیا، جعفر (۱۳۸۶). مبانی نظری و عملی دفاع غیر عامل، ستاد مشترک سپاه.
- مجیدی، داود (۱۳۸۶). مبانی استتار، اختفا و فریب، پژوهشکده مهندسی پدافند غیرعامل.
- هاشمی، سید علی رضا (۱۳۸۹). مکان‌یابی مناطق امن با ملاحظات پدافند غیرعامل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان.
- Arastoo, behrooz(2010).Geographic information system capabilities in environmental site selection, The MRSS 6th International Remote Sensing & GIS Conference.
- Claude, Bruderlein (2000) . People's Security as a New Measure of Global Stability, Harvard University.
- Ghazaryan , Vardan (2006). Crisis Infrastructure Defense , administrationEAPC/PfPWorkshop on Critical Infrastructure Protection & Civil Emergency PlanningZurich, 24 -26.
- Saaty, T.L., 1980. The Analytic Hierarchy Process, McGraw-Hill, New York.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی